

як специфічного виду діяльності. Прийняття управлінського рішення – це є вибір однієї з усіх можливих, на основі аналізу, конкретних умов та прогнозування можливого впливу обраного варіанту на досягнення мети управління. У колективі ініціатива зміни рівня спілкування належить начальнику як працівнику наділеному більшою виконавчою владою, що зафіксовано в положеннях статутів. Зміна рівня спілкування підлеглим без згоди на це з боку начальника розглядається, як свідоме порушення професійної дисципліни. Якщо ритуальне спілкування в службовий час переважає порівняно з іншими рівнями, то в позаслужбовий час воно є переважно маніпулятивне чи гуманістичне. Порушення цього простого правила веде до ускладнень у взаємодії працівників, що позначається на виконанні службових завдань, але майже ніколи не стає предметом детального аналізу.

Вміння гнучко користуватися різними рівнями спілкування в умовах як службової, так і позаслужбової діяльності – це ознака керівника, як високопрофесійної людини в справі управління.

Література

1. Криворучко П.П., Степанченко В.І. Порадник психологу. – К. : ВГІ. 2002, – 72 с.
2. Кан – Калик В.А. Учителю о педагогическом общении. – М. – Наука. – 1987. – С.157.
3. Станиславский К.С. Работа актера над собой. –М. – Прогресс 1961. – С. 385.
4. Коломінський Н.Л. Психологія педагогічного менеджменту. –К., МАУП. – С. 163.

УДК 378.147:33(100):001.7Б

Грищенко А.А.

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ЛЕКЦІЙНОМУ КУРСІ З МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІКИ

Анотація. У статті розглянуто інноваційні технології в лекційній формі викладання курсу “Міжнародна економіка” у вищих навчальних закладах України. Визначено методи і засоби, які спонукають студентів до вільного виявлю зацікавленості темою лекції, викликають потребу самостійної творчої роботи з вітчизняною і зарубіжною літературою та даними міжнародної статистики, в тому числі з використанням інформаційних комунікацій для осмислення суті сучасних світогосподарських процесів та місця і ролі в них України.

Аннотация. В статье рассмотрены инновационные технологии в лекционной форме преподавания дисциплины “Международная экономика” в высших учебных заведениях Украины. Определены методы и способы, которые побуждают студентов к свободному выявлению у них потребности самостоятельной творческой работы с отечественной и иностранной литературой, данными международной статистики, в том числе с использованием информационных коммуникаций, с целью понимания сути современных мировых хозяйственных процессов, места и роли в них Украины.

Annotation. The article considers innovative technologies in the lecture form of teaching of the discipline “International economics” at higher educational establishments of Ukraine in modern conditions of global financial and economic changes. Methods and facilities are given in the article, they induce students to free revealing at them needs and requirements of independent creative work with the national and foreign literature, and data of the international statistics, including, with use of information communications, with the purpose of understanding of an essence of modern global economic processes, as well as place and role in them of Ukraine.

Мета кожної лекції, передбаченої тематичним планом навчальної дисципліни “Міжнародна економіка” у відповідності до сучасної міжнародної концепції економічної освіти України і програми Болонського процесу, повинна бути визначена так, щоб її досягнення стало можливим не тільки під час аудиторного освоєння навчально-наукового матеріалу, а й значною мірою в самостійній роботі з додатковими джерелами інформації,

в тому числі інтернет-ресурсами. Важливе значення при виборі таких джерел набуває генерація нової інформації щодо сучасних тенденцій світової економіки і, зокрема, в контексті глобальних фінансових криз, які поширюються на реальні сектори економіки всіх країн світу.

В основі методичного підходу до викладання має превалювати проблемно-пошуковий аспект викладання, тобто розгляд ситуації повинен спонукати студентів до самостійного аналізу інформації, що міститься у вітчизняних і зарубіжних підручниках, монографіях, періодичних виданнях, на Інтернет-сайтах міжнародних фінансово-економічних організацій (Міжнародний валютний фонд, ЮНКТАД ООН, Світовий банк, Світова організація торгівлі та ін.).

Питання використання інноваційних технологій при викладанні курсу “Міжнародна економіка” досліджені у працях А.М. Алексюка, В.М. Киселева, Ю.В. Сяглова, А.І. Кузьмінського, І.А. Зязюна, Г.М. Сагач Г.М. [1; 4-7] та ін. Водночас подальшого дослідження потребують питання щодо використання інноваційних технологій на лекціях з курсу “Міжнародна економіка” у вищих навчальних закладах України. Розглянемо означений аспект у даній статті.

Лекційна форма викладання міжнародної економіки, як і інших навчальних дисциплін у ВНЗ економічного профілю, на наш погляд, залишається провідною формою організації навчального процесу. Це зумовлює необхідність опрацювання як викладачами, так і студентами значного обсягу науково-емпіричного матеріалу. Водночас, маємо добре усвідомлювати, що в сучасних умовах інформаційного буму студентам опанувати зміст, не говорячи вже про аналіз, узагальнення, систематизацію і класифікацію, численних наукових праць вітчизняних і зарубіжних дослідників проблем міжнародної економіки, надзвичайно важко. Практичний досвід показує, після постановки проблеми, оголошення мети і запитань, які будуть розглядатися на лекції, студентів доцільно систематично ознайомлювати з новою науковою літературою, статтями, які тільки-но з’явилися у фахових журналах і збірниках.

Якщо це монографія, підручник або навчальний посібник, корисним буде вказати, де саме знаходиться матеріал, що стосується відповідної теми лекції, а також наголосити на ключових проблемах, обґрунтовуючи їх з позицій економічної теорії та міжнародної практики. Наприклад, під час розгляду проблеми сучасної глобальної фінансової кризи, що зачепила реальні сектори світової економіки, увага студентів концентрується на практичних заходах щодо мінімізації її наслідків США, країн ЄС, Японії, Китаю та інших держав, які фактично націоналізують приватні банки. Пропонуємо студентам доповнити теоретичний аналіз розглядом монографії “Управління міжнародною конкурентоспроможністю в умовах глобалізації економічного розвитку” (автори – Дмитро Григорович Лук’яненко, Анатолій Михайлович Поручник, Лариса Леонтіївна Антонюк та інші вчені Київського національного економічного університету), яка вийшла ще у 2006 році. Доцільно подискутувати над міркуваннями вчених про те, що в сучасних умовах глобалізації роль держави, національного економічного протекціонізму повинна бути в основі стратегії економічного розвитку країн, що розвиваються, в тому числі України [9, 7-8].

Корисною, як показує практика, пошуково-дослідницька діяльність студентів над монографією Інституту світової економіки і міжнародних відносин НАН України “Цивілізаційна структура сучасного світу” за редакцією академіка Ю.М. Пахомова і Ю.В. Павленка. Доречним є залучення студентів до аналізу концепцій глобалізації відомих учених, зокрема тих, хто обґрунтував прогноз щодо теперішніх глобальних фінансових змін, який здійснює С.В.Сіденко. Дослідники наголошують, що можливості прискореного росту і підвищення рівня життя, закладені в глобалізації, можуть бути нереалізовані [8, 573]. А яка думка студентів щодо цього – така мета короткої дискусії.

Важливе значення для глибшого і більш якісного розкриття теми лекцій набувають періодичні видання, збірники наукових праць КНЕУ, Інституту міжнародних відносин

і світового господарства НАН України, російські журнали “Мировая экономика и международные отношения”, газети “День”, “Экономические известия”, “Дзеркало тижня”. Газета “День”, зокрема, систематично публікує статті із “Financial Times”, “The International Herald Tribune”, “The Washington Post”, “The Guardian” та інших видань провідних західних учених.

В одному з таких видань часто публікуються статті лауреата Нобелівської премії з економіки Джозефа Стігліца. Відомий науковець призначений керівником робочої групи ООН з розробки заходів щодо виходу із теперішньої фінансової ситуації. Головна концептуальна ідея дослідника – капіталізм сьогодні може врятувати лише держава. Порівняймо спільно зі студентами цю позицію з іншою. Френсіс Фукуяма на сторінках The American Interest 16 листопада 2008 року розмірковує вважає, що при цьому головне – “не перегнути палицю в бік регулювання” [10]. Студентам потрібно наголосити, що позиція відомого вченого є науково обґрунтована і є потреба звернути на неї увагу в контексті сучасних тенденцій міжнародної економіки та інтеграційної стратегії України до світового господарства.

Є нагальна потреба залучати майбутніх економістів до обговорення важливих проблем міжнародної економіки, що порушуються вітчизняними і зарубіжними вченими і практиками (дипломатами, керівниками транснаціональних корпорацій, офіційними представниками МВФ, СБ, ООН) у газеті “Дзеркало тижня”. Академік Ю.М. Пахомов постійно веде на сторінках цього видання полеміку із представниками Міжнародного валютного фонду та Світового банку щодо ролі рекомендацій Вашингтонського консенсусу в економічному розвитку країн, які розвиваються, в тому числі України. Закцентуємо увагу студентів-пошуковців на сучасному розвитку світової фінансової системи. Позиція вченого з концептуальних підходів до означеної проблеми відповідає дійсності і є науково обґрунтованою, незважаючи на аргументи захисників монетаризму і вільного ринку. Таким чином, студенти більш чітко усвідомлюють реальні проблеми світової економіки, позиції вітчизняних і зарубіжних вчених щодо їх вирішення, більш якісно спрямовані на пошук відповідних літературних джерел до практичного заняття.

Сучасні наукові праці зарубіжних науковців і матеріали міжнародної статистики з проблематики світової економіки спочатку публікуються мовою оригіналу, а вже потім українською чи російською мовами. Тому під час лекції студентам необхідно (звичайно, за їхнім бажанням) пропонувати завдання з допомогою Інтернету ознайомитися з відповідним джерелом (наприклад, ЮНКТАД ООН), зробити переклад частини публікації і доречно скористатися текстом при підготовці до семінару з теми, що розглядається.

Як показує аналіз проведених занять, студентам цікаво одними із перших заглибитися в сутність нової теорії міжнародної торгівлі. Наші вихованці з глибоком професійним інтересом працюють через Інтернет з Шведською королівською академією наук щодо Нобелівської премії з економіки 2008 року, яка стосується теми “Міжнародна торгівля”. Пізнавальним для майбутніх економістів-фахівців є аналіз досліджень нобелівських лауреатів.

Наприклад, у 2008 році Нобелівську премію з економіки (1,4 млн. доларів США) отримав дослідник із американського університету Прістона Пол Кругман (сфера дослідження: “Міжнародна торгівля та економічна географія”; for his analysis of trade patterns and location of economic activity). Учений дослідив актуальні питання, чому міжнародна торгівля здійснюється відповідними товарами і між відповідними країнами, які ефекти від вільної торгівлі і глобалізації на світове господарство. П. Кругман розробив нову теорію міжнародної торгівлі, яка базується на гіпотезі, що товари і послуги можна виробляти дешевше, якщо робити це великими партіями. Як відомо, в цьому полягає сутність “ефекту масштабу”. З точки зору міжнародної торгівлі, це означає, що мале виробництво для місцевого ринку витісняється крупномасштабним виробництвом для ринку світового. Є потреба на заняттях порівняти цю позицію вченого з іншим баченням ситуації в економіці.

Увага студентів, вважаємо, повинна бути спрямована і на те, що класична теорія міжнародної торгівлі враховує різний економічний рівень країн, з урахуванням наукових досліджень вони мають уміти пояснити, чому деякі держави експортують сільськогосподарську продукцію, тоді як інші – промислову. Нова ж теорія дає відповідь на питання, чому в міжнародній торгівлі домінують схожі країни, до того ж в одних і тих же галузях виробництва. Наприклад, Швеція одночасно експортує та імпортує автомобілі. Справа в тому, що така торгівля дає можливість спеціалізації і крупномасштабного виробництва, в результаті чого знижуються ціни і збільшується асортимент, тобто урізноманітнюється продукція.

Такий підхід, на наш погляд, дає змогу сформувати у студентів творчий стимул для осмислення проблематики міжнародної економіки в теперішніх реаліях світового господарства та місця в ньому України, в тому числі в умовах сучасних глобальних фінансових змін. До речі, про те, що такі зміни відбудуться, провідні вітчизняні вчені в галузі міжнародної економіки застерігали ще в 2007 році, наголошуючи: ера глобального капіталізму закінчується. Проте наївно було б вважати, що економічний глобалізм як найвища перехідна стадія капіталізму “здасться без бою” або ж може бути ліквідований революційним шляхом [2, 29].

Перевірити слушність вказаного підходу сучасними публікаціями із Financial Times, Herald Tribune, Economist, які друкують фотографії К.Маркса та французького президента Н. Саркозі з “Капіталом”, кількісними показниками щодо масового попиту на “Капітал” Маркса на Заході (в Німеччині при щорічному продажу до 500 примірників у цьому році вже реалізовано 2 500 примірників) дає змогу студентам посилити сприйняття теми курсу “Глобалізація економічного розвитку”.

Звичайно, важливою складовою курсу є формування власного бачення тих змін, що відбуваються в українському суспільстві. Якщо в суспільстві відбувається дискусія щодо позиції уряду Юлії Тимошенко, Віктора Януковича чи Президента України щодо зовнішньоекономічної діяльності нашої держави в умовах тих же глобальних фінансових змін, студенти повинні мати свою точку зору про переваги чи недоліки тих чи інших заходів, оцінювати державну стратегію інтеграції України до світового економічного простору.

Варто уміти обґрунтовувати, що, наприклад, позитивного для економіки України вносить обмеження імпорту, який пропонується урядом для мінімізації наслідків глобальних фінансових змін, чи можливе це взагалі в межах правил ГАТТ/СОТ, в умовах членства України в цій організації. Або в якій мірі вигідною для України є позиція МВФ щодо надання нам кредитів в обмін на зобов'язання обмежити субсидії експортерам в той час, як розвинуті країни засновники МВФ (і не тільки розвинуті, а й Росія) фінансують бюджетні кошти в приватний сектор для стабілізації своїх економік.

На наш погляд, інноваційний підхід до лекційної форми навчального процесу не стільки у використанні інформаційних технологій, включаючи й мережу Інтернет, комп'ютерні варіанти таблиць, діаграми з проекторами та інше (хоча це теж має значення для засвоєння студентами матеріалу лекції, оскільки за даними досліджень психологів у пам'яті людини залишається 10% того, що вона чує, 50% того, що вона бачить, 90% того, що вона робить [1, 468]), а більше в теоретичній і прикладній аргументації такого матеріалу. Скажімо, в ході лекції спочатку розглянемо питання “Транснаціональні корпорації” з'ясуємо поняття, риси, характеристики, функції, тенденції розвитку, роль у глобальному економічному середовищі, в тому числі із використанням статистичних даних ЮНКТАД ООН вагомих цифр щодо зарубіжних продаж, прямих іноземних інвестицій, материнських компаній та їх філій. Це все в кращому разі можна записати, але навряд чи запам'ятати.

Тепер увагу студентів доцільно “переключити” на влучне визначення Юрія Миколайовича Пахомова, що роль ТНК – це створення неприборканого дикого ринку (де виживає сильніший) [8, 663]. Цей висновок вченого запам'ятеється значною частиною студентів, тим більше, що це підтверджується теперішньою ситуацією у світовій економіці. Не гарантовано, звичайно, що після лекції всі студенти вишикуються в чергу за вказаною монографією на книжному ринку “Петрівка” чи в читальному залі, але частина найбільш

допитливих знайде час для її опрацювання. Аргументи вченого спонукають студентів до творчого осмислення теми лекції.

Під час лекції студентам слід також пропонувати для оцінки проекти законів України, що стосуються її зовнішньоекономічної діяльності, зокрема тарифно-митної політики щодо експорту та імпорту товарів і послуг, а також практичні заходи вітчизняного уряду та урядів іноземних держав, у тому числі в умовах глобальних економічних змін.

На основі аналізу праць вітчизняних і зарубіжних дослідників та міжнародної практики студентам доцільно пропонувати різні точки зору на роль міжнародних організацій: МВФ, Світового банку та інших в економічному розвитку транзитивних країн, у тому числі України. Маємо прагнути до формування у студентів відповідних психологічних установок, що Україна в міжнародних економічних відносинах не має постійно “доганяти” розвинуті країни, а повинна здійснювати експансію, причому жорстку, на зовнішні ринки, не тільки сировинної, а й високотехнологічної продукції з високою доданою вартістю. І така експансія повинна заохочуватися і підтримуватися державою.

Маємо прийти до висновку, що, незважаючи на різні різні підходи представників “вільного ринку” стосовно його переваг, сучасні глобальні фінансові зміни і зміни світової економіки взагалі та практика дій урядів США, країн ЄС, Росії та інших країн з мінімізації їх негативних наслідків є сучасним протекціонізмом, який обґрунтували ще меркантилісти в XV-XVI ст. Ще важливіша роль державного регулювання в зовнішньоекономічній діяльності країн, які розвиваються. Таку позицію необхідно формувати у студентів під час лекцій міжнародної економіки в контексті кожної конкретної теми лекції.

Інноваційні технології в курсі лекцій з міжнародної економіки – це, на наш погляд, методи і засоби, які спонукають студентів до вільного вияву зацікавленості темою лекції і викликають у них потребу самостійної творчої роботи з вітчизняною і зарубіжною літературою, даними міжнародної статистики, в тому числі з використанням інформаційних комунікацій. Вважаємо, такий підхід дозволить якісніше осмислити студентам суть сучасних світогосподарських процесів та місця і ролі в них України.

Література

1. Алексюк А.М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія: Підручник. – К.: “Либідь”, 1998. – 558 с.
2. Глобальний конкурентний простір: Монографія / О.Г. Білорус та ін.; Кер. авт. колективу і наук. ред. О.Г. Білорус. – К.: КНЕУ, 2007. – 680 с.
3. Досвід організації та активізації навчального процесу на основі впровадження інноваційних технологій: Збірник матеріалів щорічної науково-методичної конференції співробітників університету від 5-8 лютого 2008 року. – К.: КНЕУ, 2008, – 625с.
4. Екатерининская М.А. Совершенствование методики преподавания экономических дисциплин в условиях национального инновационного развития. <<http://www.kursknet.ru/~inclub/mon2007e0.htm>>
5. Зязюн І.А., Сагач Г.М. Краса педагогічної дії: Навч. посібник. - К., 1997. – с. 98.
6. Киселев В.М., Сяглова Ю.В. Инновационные технологии в преподавании экономических дисциплин в русле Болонского процесса. <conference.kemsu.ru/GetDocsFile?id=9099&table=papers_file&type=1&conn=confDB>
7. Кузьмінський А.І. Педагогіка вищої школи: [навч. посіб] / Анатолій Іванович Кузьмінський. – К.: Знання, 2005. – 485, [1] с.
8. Пахомов Ю.Н., Павленко Ю.В., Крымский С.Б. и др. Цивилизационная структура современного мира. В 3-х томах. Том 1. Глобальные трансформации современности. / Под ред. Ю.Н. Пахомова и Ю.В. Павленко. – К.: “Наукова думка”, 2006. – 687с.
9. Управління міжнародною конкурентоспроможністю в умовах глобалізації економічного розвитку: Монографія: У 2 т. – Т. 1 / Д.Г. Лук’яненко, А.М. Поручник, Л.Л. Антонюк та ін.; За заг. ред. Д.Г. Лук’яненка, А.М. Поручника. – К.: КНЕУ, 2006. – 816 с.
10. Френсіс Фукуяма. Нова епоха. The American Interest, США, 16 листопада 2008, (День, №209, 18 листопада 2008 р.).
11. Mercieca Charles. Mismanagement in Higher Education. New York, 1986. – p. 17.